

MIJN VERZET

JENNI L. WALSH

Vertaald door Margot Reesink

kluitman

Voor mijn kinderen, Kaylee en Devlin, die me elke dag inspireren.

De dinosaurïers noem ik speciaal voor jou, Dev.

En Kay: bedankt. Jij hebt Tijgerlelie in dit boek tot leven gebracht.

Nur 283/W042201

Bisac JUV016060

© MMXXII Nederlandse editie: Uitgeverij Kluitman Alkmaar B.V.

© MMXXI Tekst: Jenni L. Walsh. All rights reserved.

Published by arrangement with Scholastic Inc., 557 Broadway, New York, NY 10012, USA.

Oorspronkelijke titel: *I Am Defiance*

Nederlandse vertaling: Margot Reesink

Omslagontwerp: Studio Jan de Boer

Opmaak binnenwerk: Studio L.E.O.

Hoewel dit boek geïnspireerd is op echte gebeurtenissen en historische figuren, blijft het een fictief verhaal. De inhoud kan afwijken van de realiteit en er worden niet uitsluitend feitelijke gebeurtenissen of werkelijke relaties in beschreven. Verwijzingen naar echte personen, levend of dood, naar bedrijven, gebeurtenissen of locaties kunnen ontleend zijn aan de fantasie van de auteur en daardoor feitelijk incorrect zijn.

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

kluitman.nl

BII KONINKLIJKE BESIKKING
HOFLEVERANCIER

HOOFDSTUK 1

De jongere meisjes zitten in rijen naast elkaar; met hun witte bloesjes en gele haar doen ze me denken aan een veld vol kamillebloemen. Dit zijn de jongste bloemen van Duitsland.

Wij, de oudere meisjes, dragen dezelfde uniformen. We staan achter hen toe te kijken, en mijn beste vriendin Marianne en ik staan naast elkaar.

Vandaag is het 20 april, de verjaardag van onze leider Adolf Hitler. We noemen hem uit respect onze Führer. En elk jaar viert heel Duitsland zijn verjaardag met optochten en toespraken. Het is ook de dag waarop kinderen van tien lid worden van de jeugdvereniging van de nazi's, de nationaalsocialisten. De jongens gaan bij de Hitlerjugend, de Hitlerjeugd, de meisjes bij de Jungmädelbund, de jongemeisjesbond. Die noem ik gewoon JM. Als ik veertien ben, mag ik bij de Bund Deutscher Mädel, de bond van Duitse meisjes.

De Führer is niet bij de ceremonie in ons clubhuis in

München, al had Marianne me nog wel toegefluisterd wat een eer dat zou zijn. Onze leider is zoals gewoonlijk weg, ergens op een plek die onze vijanden Engeland en Frankrijk niet kennen. Dan kan hij zijn belangrijke werk voor ons land doen.

Maar er hangt natuurlijk wel een reusachtig portret van Adolf Hitler aan de wand, zodat het net lijkt of hij er toch is, en zijn krachtige stem klinkt vaak uit de radio. Hij laat zich vooral zien op partijbijeenkomsten, waar hij iedereen enthousiast krijgt voor zijn ideeën.

Toevallig heeft Frau Weber, de leidster van onze JM-groep, het net over het superieure ras, de 'Übermensch', zoals de Führer het noemt. Mensen van het superieure ras heten ariërs; dat zijn de mensen die raszuiver zijn. Soms hebben die blond haar en blauwe ogen, zoals ik.

Mariannes ogen zijn blauw, maar haar haar is niet blond. Ze heeft bruin haar, met vlechten die tot bijna onder aan haar rug komen. Maar die haarkleur is geen probleem. En ze is ook nog steeds arisch, omdat ze geen druppel Joods bloed in haar lichaam heeft. Bovendien is ze apetrots dat haar haar precies dezelfde kleur heeft als dat van Adolf Hitler.

Als je bruin haar en bruine ogen hebt, kan dat wel een probleem zijn, heb ik gehoord. Zulke mensen hebben de grootste kans dat ze Joodse voorouders hebben.

'Mensen die geen ariërs zijn, kunnen ons land en ons leven alleen maar kwaad doen,' zegt Frau Weber nu. Ze staat achter een lessenaar voor de rijen meisjes. Haar bruine haar zit

keurig netjes en haar jasje is gesteven. Haar blauwe ogen kijken rond. Naast haar staat Elisabeth, een van onze tienerleidsters, en die knikt instemmend bij alles wat Frau Weber zegt.

Frau Weber praat verder. 'En nu jullie hier allemaal zijn en trouw zweren aan Adolf Hitler, verklaren jullie dat jullie van Duitse afkomst zijn en dat jullie geen erfelijke ziekten of beperkingen hebben die de toekomst van de Übermensch zouden kunnen ruïneren.'

Ze gaat er nu niet verder op in, maar ik weet waar ze het over heeft: psychische aandoeningen, leerproblemen, lichamelijke misvormingen, verlamming, epilepsie, blindheid, doofheid...

Ik slik een brok weg en hoop dat niemand het ziet, omdat ik aan mijn zus en haar beperking denk.

De nieuwe leden die voor ons zitten knikken heftig, alsof ze willen zeggen: 'Ja! Ik ben gezond en van zuiver Duits bloed!'

Naast me knikt Marianne ook.

Die beweging trekt de aandacht van Elisabeth, die vanaf haar plek vooraan naar Marianne lacht. Mijn beste vriendin stoot me even met haar elleboog aan. Ik dwing mezelf naar haar te glimlachen. Ze leeft op als ze door onze leidsters wordt geprezen.

Ik trouwens ook. Ik mag mijn JM-leidsters graag, vooral Elisabeth. Die is vijftien en is dus nog jonger dan mijn zus, die achttien is. En Elisabeth wil graag met me praten, wat je van mijn zus, Angelika, niet kunt zeggen. Elisabeth moedigt me

juist aan om naar haar toe te komen als ik vragen heb of als ik iets hoor of zie wat ik niet begrijp.

‘Laten we het erover hebben,’ zegt ze dan. ‘Zo gaat dat met vriendinnen. Soms is het moeilijk om met je ouders of broers of zussen te praten, vind je niet?’

Ik heb alleen een vader en een zus. Ik heb Elisabeth nog niets vertrouwelijk verteld. Maar het is net alsof ze in mijn hoofd zit. Het is net alsof ze weet dat ik iets over mijn zus verberg. Alsof ze weet dat ik heb gehoord dat papa en Angelika het stiekem over dingen hebben die ik niet helemaal begrijp. Ze gaan altijd bij elkaar zitten als ze denken dat ik ze niet hoor, en ze doen altijd heel zachtjes.

De ceremonie gaat verder. Rumoerig staan de nieuwe meisjes op van hun groene stoelen, die er allemaal hetzelfde uitzien. Ze heffen hun kin, trekken hun schouders naar achteren en steken hun rechterarm op, en zeggen dan tegelijk: ‘Ik beloof dat ik altijd mijn plicht zal doen, uit liefde en trouw aan de Führer.’

Twee jaar geleden heb ik die woorden bij mijn eigen ceremonie uitgesproken. Toen was ik tien. Eigenlijk zou ik alles hebben gezegd, als ik dan nog ergens anders bij hoorde dan alleen bij mijn familie.

Niet dat mijn familie zo erg is. Maar mijn zus is een stuk ouder dan ik en voelt meer als mijn moeder, alleen knuffelt ze me niet en zou een moeder dat volgens mij wel doen. En papa is zo vaak op de universiteit dat ik vaak uren alleen thuis ben,

met alleen papa’s planten en mijn cyprese kat Tijgerlelie als gezelschap.

Dus toen ik bij de JM mocht, was ik dolblij en kon ik niet stilstaan op mijn nieuwe wandelschoenen. Ik droeg mijn witte bloes, mijn nieuwe zwarte halsdoek, mijn nieuwe blauwe rok. Alles was heerlijk nieuw.

Het is nog steeds fijn om ergens bij te horen. Ik heb Marianne en mijn JM-groep, waar mijn andere vriendinnen in zitten, zoals Adelita en Rita. We noemen ze de ‘ita’s’. We doen spelletjes en we voetballen. We roddelen en giechelen. We doen vrijwilligerswerk. Er zijn andere spannende activiteiten, en wedstrijden. Daarom wilde ik er zo graag bij. Dat houdt natuurlijk ook in dat ik naar bijeenkomsten moet – en die zijn vaak ronduit saai. Er wordt heel veel over politiek gepraat: hoe we de Joodse vijand kunnen herkennen, of dat ons leven straks alleen om ‘kinderen, kerk en keuken’ draait. Dat hoor ik al zolang ik naar school ga.

Dat we in oorlog zijn is nog niet zo lang – nog maar drie jaar. Toen hij begon was ik negen, en papa probeerde het nieuws bij me weg te houden, met de berichten over de gewonde soldaten die terugkeerden en de soldaten die nooit meer zouden terugkeren. Maar nadat ik bij de JM was gegaan, kon papa me niet meer zo goed beschermen als hij wilde. Frau Weber had het op de bijeenkomsten vaak over de oorlog. Ze vertelde dat de Führer Duitsland zo groot en machtig mogelijk wilde maken. Om dat te bereiken wilde hij alle mensen die Duits spraken in

één natie onderbrengen. Daarom heeft hij delen van landen als Tsjechoslowakije, Oostenrijk en Frankrijk geannexeerd.

Frau Weber legde maar wat graag uit wat 'geannexeerd' betekent toen ik mijn vinger opstak. 'Het betekent dat die gebieden nu een deel van Duitsland zijn. We zijn één. Eén volk. Eén rijk. Eén Führer.'

'Maar,' vervolgde ze, 'sommige landen wilden dat niet. Polen, bijvoorbeeld. Dat land viel ons aan, zodat de Führer geen andere keus had dan Polen binnen te vallen en te veroveren.' Frau Weber schudde haar hoofd. 'Toen werden Groot-Brittannië en Frankrijk boos op ons en verklaarden ze ons de oorlog. Het is allemaal met Polen begonnen.'

Toen Frau Weber ons dat vertelde, was het heel stil in het zaaltje.

Maar in mijn hoofd was het allesbehalve stil.

Tot die dag had niemand me iets over de oorlog verteld; ik had alleen wel gehoord dat papa en Angelika 's avonds laat van alles bespraken. Papa geloofde niet dat Polen Duitsland had aangevallen. 'Wat moet zo'n klein leger tegen het Duitse Rijk beginnen?' had hij peinzend gezegd. 'Ik vraag me af of de geruchten waar zijn dat Hitler heeft gedaan alsóf Polen begon. Ik heb gehoord dat hij zelf bommen heeft laten ontploffen omdat hij een reden nodig had om Polen binnen te vallen. En dat terwijl daar bijna geen mensen wonen die Duits spreken. Het enige wat Hitler wil is meer macht.'

Dus in het stille clubhuis stak ik mijn vinger op.

'Ja, Brigitte,' zei Frau Weber vriendelijk.

'Waarom wilde de Führer Polen eigenlijk hebben, als daar maar weinig Duitsers wonen?'

Frau Weber keek me fronsend aan.

Marianne keek alsof ze me wilde vermoorden.

De ita's keken of ze zich voor me schaamden.

Ik besefte te laat dat ik met mijn vraag kritiek had gehad op Adolf Hitler, en er kwam geen antwoord.

Daarom stel ik nu, twee jaar later, weinig vragen. Elisabeth zegt dat ik haar kan vertrouwen, maar ik weet gewoon niet zeker of dat waar is. Ik voel me niet op mijn gemak.

Ik geef een kneepje in Mariannes hand, omdat ik blij ben dat ze tijdens de ceremonie naast me zit. Haar heb ik ook niet alles verteld, want zij zou me vast en zeker dwingen om alles wat mijn familie zegt aan Elisabeth over te brieven. 'Doe het meteen maar,' zou ze dan met haar hoge stem zeggen. Ze heeft weinig geduld. 'Dat is onze plicht,' zou ze eraan toevoegen.

Ik weet dat ze denkt dat ik in haar hand knijp omdat ik zo blij ben met onze nieuwe leden, niet omdat ik gewoon iemands hand wil vasthouden.

De nieuwe meisjes hebben een voor een hun eed afgelegd en staan nu bij Elisabeth, van wie ze een lidmaatschapsbewijs krijgen. Dan lopen ze naar Frau Weber, die ze een hand geeft en ze persoonlijk welkom heet.

'Ik wil ook groepsleidster worden,' fluistert Marianne en dat is niet voor het eerst. Onze tienerleidsters komen uit de groep

voor oudere meisjes, de Bund Deutscher Mädel, beter bekend als de BDM. 'Elisabeth was veertien jaar en tien maanden toen ze leidster werd.'

Ik trek een gezicht. 'Het verbaast me dat je het aantal dagen niet weet.'

'Stil,' zegt Marianne plagend. Dan, ernstiger: 'Dat zouden wij over twee jaar ook kunnen zijn. Wil jij geen leidster worden?'

'Natuurlijk.'

Maar ik weet niet zeker of ik dat wel meen. Ik vind mezelf geen leider. Niet echt. Ik ben het alleen maar met Marianne eens omdat die glimlacht, en ik weet wat ze gaat antwoorden: 'Dan kunnen we samen leidster zijn.'

Ik moet bekennen dat ik het gelukkigst ben wanneer we bij elkaar zijn. Dus zeg ik alleen maar: 'Ik heb zo'n ongelooflijke zin in het zomerkamp.'

'Speurtochten,' zegt Marianne en haar ogen worden groot.

Ik doe haar na. 'Gymnastiek.'

'Zwemmen.'

Ze heeft het woord nog niet uitgesproken of ik zeg al: 'Knutselen.'

En dan kaatsen we allerlei plannen heen en weer:

'Kampvuur stoken.'

'In een tent slapen.'

'Wandelen.'

Adelita hoort ons en doet een duit in het zakje: 'Zingen.'

We lachen allemaal zachtjes.

Iemand zegt: 'Ssst.' Marianne kijkt snel of het gewoon een ander meisje is of een groepsleidster of een andere belangrijke persoon. Ze ontspant.

Wanneer de ceremonie voorbij is en de meisjes vrolijk weggaan, vraagt Elisabeth of Marianne en ik nog even willen blijven om op te ruimen. Marianne grijpt die kans met beide handen aan, en ik vind het ook geen probleem. Ik ben trots op alles wat ik met onze JM-groep heb ondernomen. Frau Weber en Elisabeth zeggen dat we zelfs met de kleine dingen die we doen de Führer helpen bij de verdediging van ons land.

Geen enkel leger is over land Duitsland binnengekomen en daar ben ik trots op. Engelse vliegtuigen bombarderen soms andere Duitse steden, dat wel, maar gelukkig München niet. Daarom doen we op afstand wat we kunnen, terwijl ons leger in andere landen vecht en onze vliegtuigen vanuit de lucht toeslaan.

'Denk je dat kamp net zo wordt als de vorige keer?' vraagt Marianne, terwijl we de groene stoelen achter in het zaaltje zetten. Dat is ons favoriete gespreksonderwerp. 'Of denk je dat het nog leuker wordt?'

Ik lach. Op kamp gaat het niet alleen om de kampvuren, de tenten, het wandelen en het zingen, waar Marianne en ik zo'n plezier over hadden.

Op kamp gaan betekent ook vrijheid. Nadat ik bij de JM was gegaan, was het kamp de eerste keer dat ik zonder papa

op reis was. Die zomer hadden Angelika en hij vaak over haar ziekte zitten fluisteren, en ik was blij dat ik even weg was bij zijn bezorgde gezicht en dat ik me niet meer hoefde af te vragen of ik iemand over hun stiekeme gesprekken moest vertellen. Zomerkamp was wekenlang lol maken met Marianne en de ita's.

'Volgens mij wordt kamp leuker dan de vorige keer,' zeg ik. 'Weet je nog dat de kinderen van twaalf vaker hun eigen activiteiten konden kiezen? Dit jaar zijn wij dat.' Ik kijk weer erg uit naar die vrijheid, en ik weet dat dat voor Marianne ook geldt. Ze heeft het er nooit over, maar bij haar thuis hebben ze geen geld om weg te gaan. Ik ben de jongste van twee, maar zij is de oudste van zes, en ze moet haar moeder ongeveer overal mee helpen. Maar op het zomerkamp heb je rijk en arm door elkaar. Wij stadskinderen kunnen zo kennismaken met het platteland. Bovendien is Marianne bij haar thuis de enige die oud genoeg is om te gaan; de tweeling is nog maar negen en haar broertje en haar andere zusjes zijn nog jonger. Voor mij is de JM een thuis. Voor Marianne is het een ontsnappingsmogelijkheid.

We zetten alle stoelen op hun plek en Elisabeth stuurt ons met een goedkeurend hoofdknikje weg. Marianne omhelst me even en dan gaan we allebei naar huis, ieder een andere kant op. Als ik ons appartement binnenloop, roep ik: 'Ik ben thuis!' En meteen komt Tijgerlelie al miauwend om me heen draaien. Ik til haar op. Papa heeft alle rolgordijnen omhoog gelaten en

het licht van de middagzon stroomt naar binnen. Dat is goed voor zijn planten.

Papa is hoogleraar biologie aan de universiteit, maar het belangrijkste is – vindt hij tenminste – dat hij botanicus is.

Toen ik nog klein was, dacht ik dat hij 'pottanicus' was, omdat het thuis vol stond met planten in potten. En overal waar er een straaltje licht door de ramen naar binnen valt, staat nog steeds een plant die daar precies genoeg zon krijgt voor de fotosynthese; en daar weet ik echt alles van.

Papa heeft verteld dat hij me, toen ik nog een baby was, van het ene raam naar het andere droeg om zo veel mogelijk zon op te vangen. Hij zei: 'Jouw ogen zijn zo blauw dat ze bijna paars zijn, net als de blaadjes van een korenbloem. En korenbloemen hebben volle zon nodig.'

'Papa?' zeg ik. Ik loop van de hal naar de keuken, want daar hoor ik hem, samen met Angelika. Als ik dichterbij kom besef ik dat ze snel en zacht praten, en dat ze niet al te blij klinken. Tijgerlelie sribbelt tegen omdat ze niet met me mee wil. Ik zet haar op de grond en ze rent naar een rustiger plaats, waar de stemmen minder boos klinken.

Ik ben ongerust. Wat is er in de keuken aan de hand? Angelika is driftig en eigenwijs – zij is papa's taaie en veerkrachtige petunia. Maar meestal zijn ze twee handen op één buik.

Waarom zijn ze nu dan zo overstuurd?

Ik vraag me af of ze dat tegen me willen zeggen.

‘Papa,’ zeg ik als ik de keuken binnenga om te laten weten dat ik eraan kom. Uitgespreid over de keukentafel ligt een grote kaart. Er zijn rode cirkels om sommige steden heen getekend. Ik aarzel, maar ik wil het zo graag weten dat ik vraag: ‘Wat is er aan de hand?’

HOOFDSTUK 2

‘Is de ceremonie al afgelopen?’ vraagt papa. Hij kijkt naar de klok boven de gootsteen. Al pratend vouwt hij, zonder te kijken, de kaart op. Binnen een paar tellen ligt er alleen nog een wit vel papier, met daarin alle geheimen.

Ik knik, met mijn ogen op papa gericht, en ik probeer niet te laten zien dat ik belangstelling heb voor dat geheime vierkantje. Maar ik voel dat het op tafel ligt.

‘Ga zitten,’ zegt hij. ‘Ik moet je iets vertellen.’

Ik ga zitten, al zou ik liever blijven staan. Tot nu toe heb ik alleen maar slecht nieuws gekregen terwijl ik op een keukendoel zat. Ik bedoel: hier zat ik ook toen papa me vertelde dat Angelika heel ziek was.

‘We dachten eerst dat je zus griep had,’ zei hij toen. Hij zag zo wit als een doek.

Mijn mond viel open. De griep. Daar is papa altijd doods bang voor geweest. Toen hij in de Grote Oorlog vocht, stierven

er heel veel soldaten aan. Angelika was natuurlijk al eeuwen ziek thuis, of zo leek het, maar niemand had me verteld wat ze had.

‘Maar ze heeft iets wat ook verschrikkelijk is,’ zei papa. ‘Je zus heeft een ziekte die polio heet. Ze noemen het ook wel kinderverlamming.’

Ik beet op mijn lip. Ik wist er eigenlijk niets van, behalve nu dat het een ziekte was. Ik besloot met de belangrijkste vraag te beginnen. ‘Wordt ze wel weer beter?’

‘We weten er nog zo weinig van.’ Papa slaakte een zucht. ‘Voor zover we weten is de ziekte pas vijftig jaar geleden voor het eerst uitgebroken. Ik ben niet bang dat ze doodgaat, korenbloempje van me, maar ik maak me wel zorgen over hoe het verdergaat als ze weer beter is. Met ons allemaal, eigenlijk.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Of ze nog kan lopen. Of ze nog kan werken. Of haar lichaam het nog doet. Of dat misschien niet alles het meer doet. Brigitte, je zus kan gehandicapt raken.’

Ik herinner me nog hoe ik met de stoel wipte, die ongelijke poten had. Angelika was toen zestien. Ik was tien; nog maar een paar maanden eerder had ik mijn JM-ceremonie gehad. Nog maar een paar maanden eerder had ik trouw gezworen aan de Führer en zijn perfecte Übermensen.

En nu zat papa me te vertellen dat mijn zus misschien de rest van haar leven een beperking zou hebben.

‘Je mag tegen niemand zeggen wat ze heeft,’ zei hij ernstiger

dan ik hem ooit had meegemaakt. ‘Je kunt ons in gevaar brengen als je het wel doet.’

Hoe dat precies zat, begreep ik alleen niet. Ik twijfelde of ik dat aan Elisabeth of Marianne zou vragen, maar ik wilde niet weer een verkeerde vraag stellen. En door zijn toon maakte papa wel duidelijk dat ik mijn mond moest houden.

Dus toen ik op kamp ging, deed ik alsof Angelika helemaal niet ziek was, en Angelika zelf deed alsof ze op BDM-kamp was. In werkelijkheid was ze maandenlang in Zwitserland bij oom Otto, de jongere broer van mama. Daar herstelde ze. Ik wou dat ik mee had kunnen gaan, al was het maar om te zien of mijn oom op mama leek, op haar foto’s. Misschien lachte hij wel heel grappig. Misschien lachte mama vroeger ook zo grappig.

Ik wist het niet. Mama en ik hadden maar een paar minuten samen op aarde geleefd.

Ik zat ook op deze stoel toen papa tegen me zei: ‘Je moeder is gestorven terwijl ze ons een groot cadeau gaf: jou.’

Maar het valt niet mee om je een cadeau te voelen. Cadeaus hoor je te krijgen, en ik heb het gevoel alsof ik alleen maar dingen van mama heb afgepakt. Ik heb alles van haar afgepakt, dus probeer ik zo weinig mogelijk van papa en Angelika af te pakken.

Toen Angelika terugkwam uit Zwitserland, bewoog de linker kant van haar lichaam langzamer dan de rechter. Eerst had ze nog moeite met lopen. Maar toen ze heel goed haar best deed, ging ze vooruit.

‘Het had veel erger kunnen zijn,’ hoorde ik papa op een

avond tegen haar zeggen. ‘Dit kunnen we verbergen. Veel mensen raken zo zwaar verlamd dat je het ziet.’

Toch huilde ze.

‘Zou het erger worden?’ vroeg ze. ‘Is het een ziekte die terug kan komen, zoals kanker?’

Die terug kan komen.

Ik had er nooit over nagedacht dat Angelika misschien weer ziek kon worden. Tot dat moment. En het was doodeng dat mijn zus haar leven lang bang zou moeten zijn voor polio.

‘Ik weet het niet, petunia,’ zei papa met een verdrietige stem. ‘Ik wou dat we er meer over wisten, maar dat is niet zo. De president van Amerika heeft het. Hij zorgt dat er onderzoek wordt gedaan. Hij wil antwoorden. Maar tot die tijd...’

We wisten zo veel niet over de ziekte. Alleen dat papa vond dat we geheim moesten houden dat Angelika hem had gehad.

En ik wilde voor mijn zus doen wat ik kon, dus ook haar geheim bewaren. Ik hielp haar graag, en voor het eerst voelde ik me alsof ik meer gaf dan nam. Maar Angelika was eigenwijs en een doorzetter; ik mocht haar niet helpen met lopen. Ze zei dat ze zelf moest verbergen dat ze hinkte.

Toen zei papa weer tegen me: ‘Zeg het tegen niemand, zelfs niet tegen Marianne. Vertel onze familiegeheimen maar niet verder.’ Aan zijn ernstige gezicht en zijn op elkaar geklemde tanden zag ik dat hij het meende. En zo bewaarde ik mijn eerste geheim.

‘Brigitte,’ zegt hij nu. Deze keer staat zijn gezicht niet streng

of strak, maar vol medeleven. Bezorgd, zelfs. ‘Het gaat over je kamp van deze zomer.’

Ik houd mijn hoofd schuin.

Papa zegt: ‘Ze hebben het afgelast.’

Wat? Het woord eechoot in mijn hoofd: afgelast. Het lijkt alsof ik in een meer zwem en door een zak stenen aan mijn voeten naar de bodem word getrokken. Deze zomer zal ik niet in een meer zwemmen.

‘Waarom?’ roep ik tegen papa. Angelika leunt tegen het aanrecht. Van haar gezicht is niets af te lezen.

‘Dat is veiliger voor alle meisjes.’

Ik kijk de kleine keuken rond alsof er elk moment een bommenwerper van het fornuis naar de ijskist kan vliegen. Maar er gaan geen sirenes af. Hier wordt niet gevochten. Niet dat ik weet. Ik doe mijn ogen dicht en zoek achter mijn oogleden naar antwoorden. ‘Maar waarom dan?’ vraag ik weer.

‘Híér zijn geen luchtaanvallen geweest,’ zegt papa, ‘maar op andere plaatsen wel.’ Bij die laatste woorden kijkt hij weg, alsof hij me niet alles vertelt. ‘Er zijn veel mensen gewond geraakt. Veel mensen zijn hun huis en hun werk kwijt. Sommigen vluchten naar het zuiden, naar ons toe, en veel van de meisjesverenigingen zijn opgeheven. Die meisjes hebben wel andere dingen aan hun hoofd dan een zomerkamp.’

Zijn woorden doen me pijn. Is het oppervlakkig om verdriet te hebben over mijn kamp terwijl anderen veel meer dingen hebben om verdrietig over te zijn?

Natuurlijk horen we op onze bijeenkomsten wat er in de oorlog aan het front gebeurt. Mijn vader is te oud om mee te vechten, maar de vaders of oudere broers van sommige andere meisjes zijn wel aan het vechten. Dat klinkt best nobel, alsof ze veel van hun vaderland houden. Maar zoals papa het zegt zijn die ‘andere plaatsen’ lang zo ver weg niet als het lijkt.

‘En mijn bijeenkomsten en activiteiten in de stad?’ informeer ik, al voel ik me een beetje egoïstisch als ik het vraag.

‘Die gaan door,’ antwoordt papa.

Maar ik heb het idee dat hij iets weglaat. Ik heb het idee dat hij eigenlijk had willen zeggen: ‘Die gaan door... voorlopig tenminste.’

Die avond help ik Angelika met het avondeten. Zacht zingend maak ik groente schoon: ‘We marcheren verder, zelfs al is alles verwoest’ – en ik merk niet eens dat ik het doe.

Angelika staat ineens heel stil, met een lepel in haar rechterhand. Ze gebruikt haar linkerhand maar af en toe, maar ze kan het wel, alleen niet zo goed en niet zo lang. ‘Weet je, Brigitte, het is niet altijd zo vreselijk geweest.’

Ik wil antwoorden: ‘Natuurlijk niet, de oorlog is ook nog maar een paar jaar bezig.’ Maar ik houd toch mijn mond, want Angelika trekt dat gezicht waarbij ze haar lippen op elkaar perst. Daaraan kan ik zien dat ze even nadenkt voor ze verder praat. Dan moet je haar haar gang laten gaan.

‘Gelukkig is die vreselijke oorlog nog niet naar onze stad

gekomen, ook niet in de lucht.’ Dan is ze stil en ze kijkt bezorgd. ‘Maar ik bedoelde dat de Führer er niet altijd is geweest.’

Ik bedwing een kreetje. Wat Angelika zegt is gewoon waar. Natuurlijk was er een tijd voordat Adolf Hitler aan de macht was. En toch voelt het heel oneerbiedig om zoiets hardop te zeggen.

‘Jij was nog maar drie toen zijn gezicht op school ineens aan alle muren hing,’ vervolgt ze. ‘Toen Joodse mensen niet meer meetelden als Duitse burgers. Toen we te horen kregen dat we geen vrienden met Joden mochten zijn. Toen Joodse kinderen niet eens meer naar dezelfde school konden als wij. Toen Joodse mensen te horen kregen welk werk ze wel of niet mochten doen. Toen ze zelfs dat werk niet meer mochten doen. Toen we elke dag “Heil Hitler!” moesten zeggen en er plotse-ling alleen nog maar boeken en liedjes waren die de nazi’s, de aanhangers van Hitler, hadden goedgekeurd.’ Het woord ‘liedjes’ geeft ze extra nadruk. ‘Jij was drie, maar ik was al negen. Ik herinner me nog dingen van voor die tijd.’

Dan houdt ze haar mond en daar ben ik blij om. Het gesprek voelt al niet goed. Dit soort dingen moeten we van Elisabeth vertellen. Niet dat ik dat ga doen, en daardoor voel ik me een slechte nazi. Maar ik wil ook geen slechte zus of dochter zijn.

Uiteindelijk houd ik er een rotgevoel aan over, en die avond lig ik naar het plafond van mijn slaapkamer te staren. Het is het witte plafond met de afbladderende verf waar ik al mijn hele leven naar lig te staren. En toch voelt het anders. Troosteloos.

Onwillekeurig draai ik mijn hoofd als ik stemmen hoor. Papa en Angelika zitten opnieuw zacht te praten. Ik haal mijn rechtervoet onder Tijgerlelie uit en dan zet ik mijn voeten op de grond. Mijn nachthemd valt op mijn enkels als ik ga staan.

Ik doe mijn deur een klein stukje open zodat ik kan opvangen wat ze zeggen. Zo ben ik ook te weten gekomen hoe het echt met de oorlog gaat, en dat is heel anders dan wat ze er op onze JM-bijeenkomsten over zeggen. Ik heb papa horen zeggen dat er pogingen waren gedaan om de Führer te vermoorden, en hij had het over iets wat een ‘concentratiekamp’ heet. Bij dat woord ging hij nog zachter praten, en meer kon ik toen niet horen. Maar zelfs op bijeenkomsten waarschuwen meisjes met fluisterende stem dat je daarnaartoe kunt worden gestuurd als je je misdraagt.

Vanavond wil ik zo veel te weten komen als ik kan. Ik wil meer dan brokstukjes en kaarten die snel worden weggelegd wanneer ik binnenkom. Ik sluip de hal in, naar papa’s studeerkamer. Het is eigenlijk niet meer dan een alkoof, een nis met een bureau erin.

Ze staan met hun rug naar me toe. Op het bureau, tussen hen in, zie ik de kaart van daarnet liggen. Of in ieder geval een stukje ervan. Papa’s bureaulamp schijnt op de rode kringen.

Hij schudt zijn hoofd. ‘Ze zijn dichterbij gekomen. Ik maak me zorgen om jou daar, Angelika.’

Ze?

Daar?

Angelika gaat met haar wijsvinger over de kaart. ‘Drie dagen geleden hebben de Engelsen Augsburg gebombardeerd, maar ze zijn niet verder het land in gekomen dan de noordkust.’

Ik weet niet precies waar Augsburg ligt, maar ik weet wel dat die stad niet ver weg is. De noordkust is wel ver weg. München ligt in Zuid-Duitsland.

Papa knikt, en ik wou dat ik zijn gezicht kon zien, want zijn schouders zijn gespannen. Te gespannen. ‘Zo te zien voeren ze snelle aanvallen uit op de fabrieken langs de kust. Daarna maken ze dat ze weggomen voordat ze neergeschoten worden. Duitse vliegtuigen zijn veel beter. Elke keer als de RAF het binnenland in vliegt, of verder naar het zuiden, worden ze op de terugweg naar Engeland langer achtervolgd.’

O. ‘Ze’, dat is de RAF, de Engelse Royal Air Force, de luchtmacht. Zij gooien bommen op Duitsland.

Papa zucht. ‘Ik vind het zorgelijk dat ze het risico hebben genomen om een fabriek in Augsburg te bombarderen. Laten we hopen dat het nog een tijd duurt voordat ze dat weer doen. Dit was al veel te dichtbij. Hoe ver is het, een uur rijden?’

Als ik dat hoor valt mijn mond open: een stad die op een uur rijden bij ons vandaan ligt is gebombardeerd.

Angelika vraagt: ‘Denk je dat ze nog een keer zo ver het binnenland in komen?’

‘Ik ben bang van wel. Ze hebben al een keer succes gehad.’ Met zijn vinger tekent papa een denkbeeldige cirkel om de steden in het noorden die gebombardeerd zijn. ‘Zoals je al zei:

hier vinden de meeste aanvallen plaats. Augsburg doorbreekt dat patroon. Maar hier ligt Frankfurt.' Hij schuift met zijn vinger naar het midden van de kaart – de kant van onze stad uit, maar hij stopt halverwege. 'Het lijkt me niet dat München eerder wordt gebombardeerd dan Frankfurt. Als we iets over Frankfurt horen, dan...' Hij maakt zijn zin niet af, maar blaast diep en lang uit.

Ik beeld me in dat de cirkel die papa heeft getekend steeds groter wordt, tot München ook een doelwit van de bommen is. Dat doet me aan de ogen van Tijgerlelie denken. Ik zie haar pupillen voor me. Vlak voordat ze boven op een nietsvermoedende sok springt, of naar de stofjes die in het zonlicht neer-dwarrelen, wordt het zwart van haar ogen groter en groter, tot het bijna haar hele oog inneemt. En dan: boem!

Ik ril bij het idee.

'En Ulm?' vraagt Angelika. 'Als het in Augsburg om de fabriek ging, zou de munitiefabriek in Ulm dan ook niet aangevallen kunnen worden? Nog een verandering in het patroon?'

'Ik maak me zorgen om jou, petunia van me. Ik wil niet dat je daarheen wordt gestuurd. Het ligt zo dicht bij Augsburg.'

Dus dáár ligt Ulm, besef ik. En daardoor wordt alles nog duidelijker. We zijn daar een keer geweest. Ulm heeft de hoogste kerktoren van de wereld. We waren er in een wip, en papa heeft net gezegd dat Ulm bij Augsburg ligt. En dat is net gebombardeerd.

'Maar...' dan ligt papa's arm om Angelika's schouders. 'We

hebben nog vier maanden voordat je naar Ulm gaat. Misschien is de oorlog dan wel afgelopen.'

'Wie weet,' zegt Angelika, maar haar stem klinkt ongeveer net zo overtuigd als die van papa. 'En ik ben maar twee maanden weg.'

'Twee maanden,' herhaalt papa.

En dan weet ik waar ze over praten. Toen Angelika te oud was voor de BDM-groep, wilde ze bij papa aan de universiteit psychologie gaan studeren. Maar voordat ze zich mocht inschrijven, moest ze eerst zes maanden werken voor de *Reichsarbeitsdienst*. Dat is verplicht voor iedereen die ouder is dan achttien. Je moet het land dan helpen door in de bouw of op een boerderij te werken. Angelika moest naar een boerderij hier in de buurt. In die tijd was papa bang dat haar lichaam het werk niet aankon. Na haar terugkeer wist ze dat haar diensttijd nog niet helemaal voorbij was. Met een kwaad gezicht zei ze dat ze vóór het nieuwe studiejaar nog twee maanden voor het leger moest werken, en nu is het al voorjaar. Er is niet veel tijd meer, en ik merk dat ze zich zorgen maakt.

'Wat gebeurt er als ik niet naar Ulm ga?' vraagt Angelika aan papa.

Papa trekt haar dichter tegen zich aan. 'Je weet dat het verplicht is. Als je niet gaat, kan de boete me niet eens zo veel schelen. Maar de Gestapo zou dan belangstelling voor je krijgen. En ik wil jou niet ook nog kwijt.'

Wat bedoelt hij daarmee? Bij het woord 'Gestapo' trekt mijn

maag zich samen. De Gestapo is de geheime politie – niet de gewone agenten die het verkeer in de stad regelen, maar de topmensen van Adolf Hitler. Waarom zouden zij het zo erg vinden als Angelika die twee maanden dienst niet afmaakt? Waarom zouden ze de boete niet innen en haar dan met rust laten? Ik hoor Tijgerlelie eenzaam miauwen en ga met een hoofd vol onbeantwoorde vragen terug naar mijn slaapkamer.

HOOFDSTUK 3

Na de geheime bijeenkomst van papa en Angelika in de alkoof wil ik met Marianne praten over wat ik heb gehoord. Ik wil alles met haar delen. Maar papa heeft heel duidelijk gemaakt dat ik nooit met andere mensen over Angelika mag praten. En na gisteravond begin ik me af te vragen of papa de blijvende effecten van Angelika's polio ziet als een erfelijke ziekte of beperking die 'de toekomst van de Übermensen zouden kunnen ruïneren'.

Ik snap niet hoe het erfelijk kan zijn: dat zeg je als een moeder iets aan een kind doorgeeft. En Angelika is niet ziek meer. Maar een beperking? Misschien. Angelika heeft er nog steeds last van, ze wordt bijvoorbeeld snel moe. Papa weet ook niet of de polio op een dag misschien terugkomt – en dan zou het erger kunnen worden dan nu, met een linkerkant die minder goed werkt dan de rechter. Als ze weer ziek wordt, kan ze dan verlamd raken? Denkt papa daarom